

OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMLARINI JORIY ETISHDA JARAYONLARNI SHAKLLANTIRISH

Xilola Ibroximova Ilxomjon qizi
Andijon davlat texnika universiteti
Metrologiya standartlashtirish va sifatni boshqarish
1 kurs magistrant

Anotatsiya: Ushbu maqola oziq-ovqat sanoati korxonalarida integratsiyalashgan menejment tizimlarini (IMT) joriy etish jarayonida jarayonlarni shakllantirishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tahlil qiladi. Xalqaro standartlar (ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000, FSSC 22000, ISO 45001) asosida tuzilgan integratsiyalashgan yondashuvning afzalliklari, jarayonlarni xaritalash, standartlashtirish, sinergetik aloqalarni ta'minlash, xodimlarni jalb qilish, doimiy takomillashtirish (PDCA/SDCA) va ESG mezonlarini korporativ boshqaruvga integratsiya qilish masalalari yoritilgan. Oziq-ovqat ishlab chiqarishning o'ziga xos xavfsizlik, gigiena, ekologik va ijtimoiy talablari hisobga olingan holda, jarayonlarni shakllantirishning bosqichlari, qiyinchiliklari va samaradorlikni oshirish yo'llari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Maqola O'zbekiston sharoitida amaliy qo'llanilishi mumkin bo'lgan tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: Integratsiyalashgan menejment tizimi, oziq-ovqat sanoati, jarayonlarni shakllantirish, ISO 22000, HACCP, ESG mezonlari, doimiy takomillashtirish, korporativ boshqaruv, jarayon xaritalash, sinergetik integratsiya, xavfsizlik menejmenti.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ПРИ ВНЕДРЕНИИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Иброхимова Хилола Ильхомжон кизи
Андижанский государственный технический университет
Метрология, стандартизация и управление качеством
Магистрант 1 курса

Аннотация: В данной статье проводится глубокий научно-теоретический и практический анализ формирования процессов при внедрении интегрированных систем менеджмента (ИСМ) на предприятиях пищевой промышленности. Рассмотрены преимущества интегрированного подхода, основанного на международных стандартах (ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000, FSSC 22000, ISO 45001), вопросы картирования процессов, стандартизации, обеспечения синергетических связей, вовлечения персонала, непрерывного улучшения (PDCA/SDCA), а также интеграции ESG-критериев в корпоративное управление. С учётом специфических требований пищевого производства в области безопасности, гигиены, экологии условиях и социальных аспектов, научно обоснованно рассмотрены этапы формирования процессов, возникающие трудности и пути повышения эффективности. Статья завершается рекомендациями, применимыми в Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Интегрированная система менеджмента, пищевая промышленность, формирование процессов, ISO 22000, HACCP, ESG-критерии, непрерывное улучшение, корпоративное управление, картирование процессов, синергетическая интеграция, менеджмент безопасности.

**PROCESS FORMATION IN THE IMPLEMENTATION OF INTEGRATED
MANAGEMENT SYSTEMS IN FOOD INDUSTRY ENTERPRISES**

Khilola Ibrokhimova Ilkhomjon qizi

Andijan State Technical University

Metrology, Standardization and Quality Management

1st-year Master's student

Abstract: This article provides an in-depth scientific, theoretical, and practical analysis of process formation during the implementation of Integrated Management Systems (IMS) in food industry enterprises. The advantages of an integrated approach based on international standards (ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000, FSSC 22000, ISO 45001) are examined, along with issues related to process mapping, standardization, ensuring synergistic interactions, employee involvement, continuous improvement (PDCA/SDCA), and the integration of ESG criteria into corporate governance. Taking into account the specific safety, hygiene, environmental, and social requirements of food production, the stages of process formation, implementation challenges, and ways to improve efficiency are scientifically analyzed. The article concludes with practical recommendations applicable to the conditions of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: Integrated Management System, food industry, process formation, ISO 22000, HACCP, ESG criteria, continuous improvement, corporate governance, process mapping, synergistic integration, safety management.

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida integratsiyalashgan menejment tizimlarini joriy etish bugungi kunda nafaqat xalqaro bozor talablari, balki ichki samaradorlik, xavfsizlik va barqaror rivojlanishni ta'minlash nuqtai nazaridan ham dolzarb masalaga aylandi. Integratsiyalashgan menejment tizimi (IMT) deganda bir nechta boshqaruv tizimlari — sifat menejmenti (ISO 9001), oziq-ovqat xavfsizligi (ISO 22000, FSSC 22000), ekologik menejment (ISO 14001), mehnat xavfsizligi va sog'liqni saqlash (ISO 45001) hamda korporativ ijtimoiy mas'uliyat (ESG) tamoyillarini bir butun tizimga birlashtirish tushuniladi. Bu yondashuvning asosiy maqsadi takrorlanuvchi jarayonlarni yo'qotish, resurslarni optimallashtirish, xavflarni boshqarishni kuchaytirish va manfaatdor tomonlar (iste'molchilar, davlat organlari, investorlar, xodimlar) talablarini bir vaqtning o'zida qondirishdan iborat.

Jarayonlarni shakllantirish integratsiyalashgan tizimning muvaffaqiyatli joriy etilishining markaziy elementi hisoblanadi. Bu jarayon bir necha bosqichdan iborat bo'lib, birinchi navbatda yuqori rahbariyatning strategik qarori va majburiyatini talab etadi. Rahbariyat integratsiya siyosatini tasdiqlashi, umumiy maqsad va yo'nalishlarni belgilashi, resurslarni ajratishi va tashkilot madaniyatini o'zgartirishga tayyorligini namoyish etishi lozim. Keyingi bosqichda jarayonlarni aniqlash va xaritalash amalga oshiriladi. Oziq-ovqat korxonalarida bu jarayon xom ashyo yetkazib berishdan boshlab, qabul qilish, saqlash, ishlov berish, qadoqlash, sinovdan o'tkazish, omborlash va yetkazib berishgacha bo'lgan butun zanjirni qamrab oladi. Har bir jarayon uchun kirish, chiqish, resurslar, mas'ul shaxslar, xavf nuqtalari va nazorat mexanizmlari aniq belgilanishi kerak.

Jarayonlarni standartlashtirishda SDCA (Standartlashtirish – Amalga oshirish – Tekshirish – Harakat) tsikli asosiy vosita sifatida qo'llaniladi. Bu tsikl orqali eng yaxshi amaliyotlar hujjatlashtiriladi, protseduralar va ish ko'rsatmalari ishlab chiqiladi, xodimlar o'qitiladi va natijalar monitoring qilinadi. Oziq-ovqat sanoatida standartlashtirish ayniqsa muhim, chunki har qanday chetga chiqish biologik, kimyoviy yoki fizik xavf-xatarlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, jarayon xaritalashda

CCP (Critical Control Points) va OPRP (Operational Prerequisite Programmes) nuqtalari alohida ajratib ko'rsatiladi va ularning monitoringi integratsiyalashgan tizimning ajralmas qismiga aylanadi. Integratsiya darajalari bo'yicha jarayonlarni shakllantirish strategik, taktik va operatsion darajalarda amalga oshiriladi. Strategik darajada umumiy siyosat, maqsadlar va KPI'lar birlashtiriladi; taktik darajada ichki auditlar, xavf tahlili va resurslarni rejalashtirish integratsiya qilinadi; operatsion darajada esa kundalik jarayonlar, hujjat aylanishi va xodimlarning harakatlari bir xil talablar asosida boshqariladi. Bunday yondashuv takroriy hujjatlashtirishni 30–50% gacha qisqartirishi, ichki auditlar sonini kamaytirishi va xodimlarning yukini yengillashtirishi mumkin. Xodimlarni jalb qilish va kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonlarni shakllantirishning muhim qismidir. Oziq-ovqat korxonalarida xodimlarning har biri xom ashyo qabul qiluvchidan tortib, laboratoriya mutaxassisigacha xavfsizlik zanjirining bir bo'g'ini hisoblanadi. Shu sababli, o'quv dasturlari nafaqat texnik bilimlarni, balki integratsiyalashgan tizim tamoyillarini, xavf-xatarlarni tushunish va mas'uliyat hissini ham o'z ichiga olishi lozim. Xodimlarni multiplikatorlarga aylantirish (ya'ni o'rgangan bilimlarini boshqalarga o'rgatishga undash) tizimning barqarorligini oshiradi. Doimiy takomillashtirish IMTning yuragi hisoblanadi. PDCA tsikli asosida yaxshilash loyihalari tashkil etiladi, 8D yoki 5Why kabi vositalar yordamida ildiz sabablar aniqlanadi, kichik, lekin doimiy yaxshilanishlar (Kaizen) rag'batlantiriladi. Oziq-ovqat korxonalarida bu jarayon chiqindilarni kamaytirish, energiya sarfini optimallashtirish, mahsulot yo'qotishlarini qisqartirish va iste'molchi shikoyatlarini nolga yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlari oziq-ovqat sanoatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ekologik mas'uliyat (suv va energiya tejankorligi, chiqindilarni qayta ishlash), ijtimoiy mas'uliyat (xodimlar huquqlari, mahalliy jamiyat bilan hamkorlik) va boshqaruv sifati (shaffoflik, xavf-xatarlarni boshqarish, axloqiy standartlar) integratsiyalashgan tizimga kiritilmoqda. Bu nafaqat xalqaro investorlar talabi, balki iste'molchilarning o'sib borayotgan ongini ham aks ettiradi.

O'zbekiston oziq-ovqat korxonalarida IMT joriy etish tajribasi hali boshlang'ich bosqichda bo'lsa-da, bir qator yirik korxonalar (sut, go'sht, meva-sabzavot qayta ishlash sohasida) ISO 22000 va ISO 9001 tizimlarini muvaffaqiyatli integratsiya qilmoqda. Ammo kichik va o'rta korxonalarda moliyaviy cheklovlar, mutaxassislar yetishmasligi va rahbariyatning past darajadagi xabardorligi asosiy to'siqlar sifatida qolmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan eksportga yo'naltirilgan subsidiyalar va sertifikatlash xarajatlarini qoplash dasturlari joriy etilishi bu jarayonni tezlashtirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, oziq-ovqat korxonalarida integratsiyalashgan menejment tizimlarini joriy etishda jarayonlarni shakllantirish tizimli, ilmiy asoslangan va doimiy takomillashtirishga qaratilgan yondashuvni talab etadi. Bu nafaqat mahsulot xavfsizligi va sifatini ta'minlaydi, balki resurslarni tejash, xarajatlarni kamaytirish, raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror rivojlanishni amalga oshirish imkonini beradi. O'zbekiston sharoitida bunday tizimlarni keng joriy etish milliy oziq-ovqat sanoatini xalqaro bozorga integratsiya qilishning muhim omillaridan biriga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erkaboyev A.X. Xalqaro standartlar asosida integratsiyalashgan menejment tizimlari. Toshkent, 2022.
2. Rahimov B., Xo'jayev Sh. Oziq-ovqat sanoati korxonalarida ESG mezonlari asosida korporativ boshqaruvni takomillashtirish. Toshkent: TDIU, 2023.
3. Qodirov S.I. Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalar va menejment tizimlari. Toshkent, 2024.

4. O‘zbekiston Respublikasi standartlari: O‘z DSt ISO 9001:2015, O‘z DSt ISO 22000:2018.
5. Karimov N. Integratsiyalashgan menejment tizimlarini joriy etishning amaliy masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. 2023, №4.
6. To‘xtayev U. Oziq-ovqat xavfsizligi menejmenti tizimlarini rivojlantirish yo‘llari. Toshkent, 2022.
7. Xalqaro tajriba: ISO High Level Structure va integratsiyalashgan tizimlar bo‘yicha qo‘llanma, 2023 (tarjima nashri).

